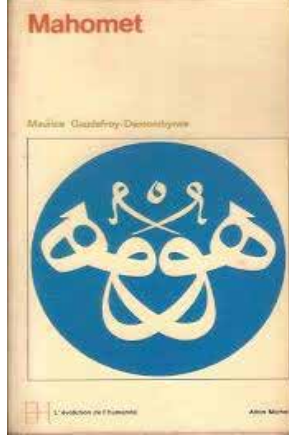

**MAURICE GAUDEFROY-DEMOMBYNES,
MAHOMET,**
Édition Albin Michel, Paris 1957 ve 1969 (698 sayfa).¹

İsmail METİN*

Fransa'nın Amiens şehrinde dünyaya gelen Fransız oryantalist Maurice Gaudefroy-Demombynes (1862-1957), 1923 yılında 61 yaşında iken bizim burada tanıtacağımız *Mahomet* adlı eseri ile doktorasını tamamladı. Gaudefroy-Demombynes'in kitabının ismi *Mahomet* olsa da, kitabının içeriğinde *Mahomet* kelimesi yerine *Mohammed* kelimesini kullanmıştır. Bunun sebebi olarak yazar, *Mahomet* şeklindeki kullanımın gerçeklerden uzak olduğunu, bu yüzden Mağrip'te kullanılan *Mohammed* ifadesinin daha uygun olacağını belirtmektedir. Yazar *La Mecque* yerine doğrudan *Mekke* şeklindeki kullanımın da bu bağlamda olduğunu ifade eder ve bu şekilde kullanır.

Maurice Gaudefroy-Demombynes'in incelediğimiz **Mahomet**² adlı eseri ilk olarak "*Mahomet: L'Homme et Son Message*" (Muhammed: Kişiliği ve Mesajı)

1 * Bu kitap tanıtımı, "*Fransız Oryantalistlerin Siyer Literatüründe Hz. Muhammed İmaji: Maurice Gaudefroy-Demombynes, Régis Blachère ve Maxime Rodinson Örneği*" (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2015) başlıklı doktora tezimin ilgili kısmından faydalanılarak hazırlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

2 Maurice Gaudefroy-Demombynes, *Mahomet*, Édition Albin Michel, Paris 1957. (Kitap edisyonundan geçirilerek 1969 yılında tekrar aynı isimle yayımlanmıştır.)

adıyla 1957 yılında, “*L'évolution de l'humanité*” (İnsanlığın Tekâmülü) serisinde yayımlanmıştır. Bu eser, Hz. Peygamber'in hayatı hakkında oryantalistlerce yazılan derli toplu eserlerden birisidir. 1923 yılında yazar, bu eseri ile altmış bir yaşında doktorasını tamamlamıştır.

Yazar bu biyografik eserde Hz. Peygamber'in hayatının yanı sıra İslam'ın temel esasları hakkında da bilgi verir ve Kur'an-ı Kerim'den geniş ölçüde yararlanır. Eser klasik siyer kaynaklarına benzer bir sistem **içerisinde oluşturulmuştur**. Hz. Muhammed ^(sas)'in hayatı ile birlikte, İslam'ın temel esasları hakkında bilgiler veren eser, kullandığı kaynaklar ve ele aldığı konulara yaklaşımı itibariyle birçok oryantaliste göre tarafsız olsa da bir takım önyargılardan kurtulamamıştır. Bu eserle ilgili Fransız sosyalist oryantalistlerden Maxime Rodinson eserin birinci bölümü hakkında şöyle bir değerlendirmede bulunur: “*Hz. Peygamber'in, bütün ayrıntılarıyla yeniden ele alınan, birçok küçük ayrıntıyla ve aynı şekilde çok insani bir sevgiyle tahlil edilen hayatına ayrıldı. Bu şekildeki bir tahlil, bizden, içinde yaşadığı zaman, mesafe ve çevre bakımından o kadar uzak olan bir insanı anlamak ve değerlendirmek için çok gereklidir.*”³

Gaudefroy-Demombynes kitabını yazarken oldukça zengin kaynaklardan yararlanmıştır. Bu kaynaklar arasında, başta Kur'an-ı Kerim ve Hadisler olmak üzere, **İbn Hişam**, İbn Sa'd, Taberî, Buhârî, **İbnü'l-Esîr** ve son dönemden M. Hamidullah bulunmaktadır. Ayrıca oryantalistler F. Buhl, J. Welhausen, K. Ahrens, E. Renan, T. Andrae, H. Grimme, I. Goldziher, J. Horowitz, A. J. Wensinck, T. Nöldeke ve L. Massignon gibi yazarın değer verdiği ve etkilendiği kimseler arasında sayılabilir.

Gaudefroy-Demombynes'in bu eseri bir giriş ve iki ana bölümden müteşekkildir. Biz bu çalışmamızda daha çok Hz. Muhammed ^(sas)'in hayatını ve kişiliğini anlattığı (s. 9-222) altı başlıktan oluşan **Mohammed** (Muhammed) adlı birinci bölümünü ele alacağız. Hz. Muhammed ^(sas)'in mesajını ele alan **Le Message de Mohammed** (Muhammed'in mesajı) adlı diğer bölümü ise kısaca tanıtacağız.

Eserin oldukça uzun olan **Giriş** (Introduction) kısmında (s. 9-56) yapmış olduğu biyografik çalışmanın genel kaynaklarından ve İslam öncesi

3 “*Bilan des études Mohammediennes*”, in *Revue Historique*, CCXXIX, 1963, ss. 169-220. (Makaleyi Türkçeye çeviren: çev. Abdullah Aydın, Hz. Muhammed ile ilgili araştırmaların Bilançosu, *SÜİFD*, Sakarya 2005, cilt: XII, ss. 157-218).

Arap tarihinden bahseder. İki ana başlık altında ele aldığı giriş kısmının *“Les Sources de l’Étude de Mohammed, Conception Générale du Livre”* (Muhammed incelemesinin Kaynakları, Kitabın Genel Anlayışı) adlı birinci başlığında, İslam’ın temel kaynakları olan Kur’ân ve Hadis üzerinde durur. Yazara göre, Kur’ân ve Hadis her şeyden önce bizi güçlü bir kişiliğin yani İslam’ın kurucusu olan Hz. Muhammed^(sas)’in karşısına çıkarır. Ona göre, Hz. Muhammed^(sas)’in hayatını bilmek aynı zamanda İslam öğretisinin incelenmesi demektir (s. 9).

Giriş kısmının *“L’Arabie Préislamique”* (İslam öncesi Arabistan) adlı ikinci kısmında ise, Hicaz ve Arabistan’ın genel durumu, 7. yüzyılda Arabistan haritası, dinî ve ticarî durum ele alınmaktadır. Bunun yanında, Arabistan’ın nüfus ve kabile yapısı, kabileler arası ilişkiler, toplumsal örgütlenme ve yönetim şekli, asabiyet, kültür ve şiir anlatılır (s. 15-31). Gaudefroy-Demombynes *“Les religions préislamiques”* (İslam öncesi dinler) başlığı altında ise, 7. yüzyılda ve öncesinde Araplar arasında yaygın olduğunu iddia ettiği başlıca tanrılar, tapınaklar ve İslam öncesi hac, kurban, tavaf konularını anlatır. Ayrıca kâhinlik ve büyücülük, cinler, Kâbe’nin durumu ve içindeki putlar, Kâbe’nin önemi konuları da bu başlık altında ele alınmıştır.

Peygamberimizin sadece hayatını anlattığı *Mohammed* başlıklı birinci bölüm, beş ana başlıktan oluşmaktadır. *“Mohammed à Mekke”* (Muhammed Mekke’de) adlı birinci kısım, kendi arasında üç alt başlığa ayrılmıştır. *“Avant la révélation”* (Vahiy öncesi) alt başlığında, Hz. Peygamber’in vahiy öncesi hayatını, soyunu, doğumuna dair olayları, Hz. Muhammed^(sas)’in göğsünün yarılması, Suriye yolculukları ve Hz. Hatice’yle evliliği üzerinde durur (s. 59-69). *“Révélation et Prédication”* (Vahiy ve Vaaz/Tebliğ) başlığında, vahiy kavramı, ilk vahyin niteliği, ilk Müslümanlar, Garânîk Olayı, Habeşistan hicretleri ele alınan konulardandır.⁴ *“La fin du séjour à Mekke”* (Mekke’de ikamet sonu) adlı üçüncü alt başlığın altında ise, Mi’râc olayı, Hz. Muhammed^(sas)’in Taif seferi, Medine’ye hicret öncesi çalışmalar ve Yahudilerle ilişkiler konuları işlenmiştir (s. 70-92).

Eserin *Mohammed à Médine* (Muhammed Medine’de) başlığını taşıyan ikinci başlığı, beş alt başlıktan meydana gelmektedir. Gaudefroy-Demombynes ayrıca, Hz. Muhammed^(sas)’i Medine’de bir insan topluluğunu yöneten bir *“yasa koyucu”*, *“yargıç”*, *“hâkim”* ve Allah’ın emirlerini anlatan bir *“çevirmen”* olarak görmektedir (s. 110).

L'Hégire, les débuts de la communauté (Hicret, topluluğun ilk günleri) alt başlığında, Kuba'ya ve Medine'ye geliş, Mescid-i Nebevî'nin inşası, Hz. Aişe ile evlilik, Medine Vesikası, Yahudilerle ilişkiler, Kible'nin değişmesi ve Nahle Olayı anlatılır (s. 107-119). "*Badr*" (Bedir) başlığı altında, Bedir öncesi durum, Bedir Savaşı, esirlerin durumu, ganimetlerin paylaşımı, Hz. Abbas'ın misyonu, Yahudilerle ilişkilerin bozulması değinilen konulardır (s. 119-129). "*Ohud*" (Uhud) kısmında bu savaşın önemi ve sonuçları üzerinde durulur (s. 129-135). "*Mohammed à Médine entre Ohud et le Khandaq*" (Muhammed Medine'de Uhud ve Hendek arasında) başlıklı sayfalarda, Yahudi kabilesi Nadiroğullarının sürgün edilmesi, Rec'i ve Bi'ri Maûne Olayları anlatılır (s. 135-140). Bu bölümün son alt başlığı "*Le fossé-Khandaq*" (Hendek) kısmında ise, Kureyş saldırılarına direniş, Hendek Savaşı ve sonucunda Yahudi kabilelerinden olan Benî Kurayza'nın cezalandırılması konu edilir (s. 140-146).

Gaudefroy-Demombynes, Hz. Peygamber'in savaşlarını anlattığı bu bölümlerde, Nahle Seriyyesi ve Bedir Savaşının, diğer savaşlar da dâhil olmak üzere malî nedenlerle yapıldığını iddia etmektedir. Yazara göre, çünkü bütün mal varlıklarını Mekke'de bırakıp gelmiş muhacirlerin ekip biçecek arazileri olmadığından zamanla ekonomik sıkıntılara maruz kaldıklarını belirtir (s. 117). Yazarın burada dikkati çeken başka bir değerlendirmesi ise, bazı örneklerden hareketle Yahudilere karşı bir soykırım uygulandığını iddia etmesi olmuştur. Bunun sonucu olarak eserinin birçok yerinde bir *Yahudi mağduriyeti* algısı oluşturma çabası kendini göstermektedir.

Gaudefroy-Demombynes'in eserinin birinci bölümünün üçüncü başlığı "*Mohammed à Médine, Progres de la puissance musulmane*" (Muhammed Medine'de, Müslüman gücünün gelişimi) adını taşımaktadır. Bu başlığın altında ise, üç alt başlık söz konusudur. Birinci kısım "*Aprés le fossé, al-Hudaïbiya*" (Hendek sonrası Hudeybiye), Benî Mustalik seferinden ve Hz. Cüveyriye ile Hz. Muhammed^(sas)'in evliliğinden bahseder. Bunun yanı sıra, **İfk** Olayı ve Hudeybiye Antlaşmasının aşamaları ele alınır (s. 147-157). İkinci kısımda "*Khaiibar*" (Hayber) konusu, Hz. Peygamber'in zehirlenmesi, umre ve Hz. Meymûne ile evlilik konuları ele alınmıştır. Bu başlığın son kısmında ise, "*Guerre et diplomatie, Occupation de Mekke*" (Savaş, diplomasi ve Mekke'nin Fethi) alt başlığında, Hz. Muhammed^(sas)'in hükümdarlara gönderdiği mektuplar, **Ümmü Habibe** ile evlilik, Kuzey Arabistan'a **İslam'ın yayılması gibi konular değerlendirilmiştir** (s. 165-176).

Hız. Muhammed^(sas)'in 630-632 yılları arasında ele alan dördüncü başlığı "*Les Dernières Années*" (Son yıllar) adı altında, Mekke'nin fethinden sonra yaşanan olaylar, münafıklarla ilişkiler, Huneyn savaşı ele alınmıştır. Yazar 631 yılı olayları arasında, Hız. Peygamber'in umre isteğini, Tebuk seferini ve Arap birliği kurmak istediğine dair projesini değerlendirir. 632 yılında ise, veda haccı, veda hutbesi, Hız. Muhammed^(sas)'in vefatı, defni ve Usame ordusunun durumu gibi bazı olaylar bu bölümün sonlarında ele alınan konulardır (s. 177-209).

Hız. Peygamber'in kişiliğinin ele alındığı "*La Personne de Mohammed*" (Muhammed'in kişiliği) adlı beşinci başlıkta ise, Hız. Muhammed^(sas)'in fiziksel ve ruhsal portresi ele alınmakla birlikte, onun evliliklerinin bir kısmından da bahsedilir. Bu kısım Hız. Muhammed^(sas)'in yüce şahsiyeti, mucizeleri, onun adına yazılan bazı naat ve mevlitlerden (Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i gibi) bahsedilmesi ile sona erer (s. 209-222).

"*Les femmes du Prophète, ses filles, Ali*" (Peygamber'in hanımları, kızları ve Ali) başlığı ile eserin birinci bölümü sona erer (s. 223-238). Bu kısımda, Hız. Peygamber'in evlilikleri konusu işlenir. Yazar Hız. Peygamber'in Hız. Hatice ile olan evliliğinden başlayarak, Hız. Aişe, Hafsa, Hüzeyme, Zeyneb bint Cahş, Reyhâne, Meymûne, Ümmü Seleme, Safiyye ve Cüveyriye bint Hâris ilgili evlilik konusunda değerlendirmelerde bulunur. Gaudefroy-Demombynes'in bakış açısına göre, Hız. Muhammed^(sas)'in evlilikleri hakkında Batı'da, hatta Doğu'da bile şehvet ve cinsellik merkezli kesin bilgi olmadan çok gevezelik edilmiştir. Yazara göre, evlilikler konusu, Hız. Muhammed^(sas)'in ölümünden on dört yüzyıl sonra birkaç cümleyle çözümlenemeyecek derecede karmaşıktır (s. 216). Ayrıca Gaudefroy-Demombynes, Hız. Peygamber'in evliliklerinin büyük bir kısmının siyasî nedenlerle yapıldığını iddia etmektedir.

Kitabın ikinci ana bölümü "*Le message de Mohammed*" (Muhammed'in Mesajı) başlığı altında birçok alt başlıktan oluşur. Bu başlıklarda, başta Allah inancı, yaratılış, Peygamberlerin anlatıldığı başlıklar ve daha sonra cennet, cehennem, ahiret hayatı gibi konularla devam eder. Diğer başlıklarda ise İman, İslam'ın şartları, namaz, ibadet, hac, zekât-sadaka, oruç, yenilmesi haram olan yiyecekler gibi konuları ele alınır. Son başlıklarda ise ahlak/etik, hukuk, İslam'ın ekonomik hayatı, aile, evlilik, çok evlilik, mut'a ve talak gibi konular ele alındıktan sonra kölelik ve ölüm başlıkları ile kitap sona erer.

Gaudefroy-Demombynes kitabının **Sonuç** (Conclusion) kısmında *-yapmış olduğu eleştirileri bir kenara bırakırsak-* Hız. Muhammed^(sas)'in

7. yüzyılda Allah'ın elçisi olarak oryaya çıktığını fakat tarihî süreç içerisinde kendi özgünlüğünü oluşturduğunu iddia etmektedir. Yazar ayrıca, Hz. Muhammed^(sas)'i “ülkesini ve zamanını bir ölçüde bizim zamanımızı da çok iyi temsil eden biri” şeklinde tanıtır. Günlük hayatta iyilik ve şefkat, özveri, yardımseverlik sergileyen, hata ve hakaretleri bağışlayan bir kimse olarak niteler. Vahyin Hz. Muhammed^(sas)'in hayatının bütününe hâkim olduğunu kaydeden Gaudefroy-Demombynes, onun Kâbe ve çevresini dinî bir cazibe merkezi haline getirdiğini belirtmektedir. Yazar son olarak Hz. Muhammed^(sas) için “yüksek bir ruh ve olağanüstü bir zekâ” diye bahsetmektedir (s. 589-590).

Kitabın sonunda oldukça zengin bir kaynakça mevcuttur. Bu kitap kaynakçası itibarıyla oryantalistler tarafından yazılan Hz. Muhammed^(sas) biyografileri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca kitabın sonuna doğru Maxime Rodinson tarafından hazırlanan bir **Bibliographie complémentaire** (Bütünleyici kaynakça) eklenmiştir. Kitap *Allah ve Mohammed* kelimeleri hariç tutularak hazırlanmış bir indeksle sona erer.

Sonuç olarak, Batı'da ve özellikle Fransa'da Hz. Muhammed^(sas)'in hayatı üzerine yazılmış birçok eser bulunmaktadır. Bu **tür eserlerden biri olan, Batı'da referans kabul edilen ve önemli görülen** Maurice Gaudefroy-Demombynes'in *Mahomet* adlı eserini kısaca tanıtmış olduk. 20 yüzyılda bir oryantalistin kaleminden çıkan bu biyografik eser, oryantalist düşünce tarzını anlama, yorumlama ve düşünce yapısını ortaya koyma bağlamında **önem arz etmektedir.**